

Teaterloftet

lille Eyolf

av Henrik Ibsen

Edvard Munch (ca. 1902): Henrik Ibsen på Grand Café

HENRIK IBSEN
(1828—1906)

Til Henrik Ibsens 90-års-diktning danner «Hedda Gabler» overgangen. Dette skuespillet ble utgitt i 1890. Året etter flyttet Henrik Ibsen hjem til Norge. I dette desenniet skrev han ellers «Bygmester Solness» (1892), «Lille Eyolf» (1894), John Gabriel Borkman (1896) og «Når de døde vågner» (1899) som ble hans siste dramatiske arbeid.

Lille Eyolf

av Henrik Ibsen

REGI : Otto Homlung
SCENOGRAFI : Christian Egemar

Inspisient og rekvisitør : Kjell Egseth
Lys : Trygve Olsen
Sufflør : Marit Hjorthol

De som er med:

ALFRED ALLMERS,
eiendomsbesidder, literat,
forhen timelærer : Erik Øksnes
FRU RITA ALLMERS,
hans hustru : Gerdi Schjelderup
EYOLF, deres sønn : Trond Lie
FRØKEN ASTA ALLMERS,
Alfreds yngre halvsøster : Ragnhild Hiorthøy
INGENIØR BORGHEIM : Svein Moen
ROTTEJOMFRUEN : Julie Øksnes

Handlingen foregår på Allmers eiendom ute ved fjorden
og et par mil fra byen

PAUSE ETTER 1. AKT
Forestillingen varer i 1t. 45 min.

Programredaksjon : Kari Bjerve Wold
Forside : Geir Stormoen
Foto : Roar Øhlander

IDEALER
ILLUSJONER, SAMLIV OG SVIK.
Av Otto Homlung

«Lille Eyolf» hører til Ibsens mindre spilte stykker. Bortsett fra en oppsetning i Fjernsynsteatret, viker man tilbake for dette senere av Ibsens verker som også blir regnet for et av hans svakere stykker. Rett nok kan det ved lesning være noe skremmende i den ha-stemte formen som disse mennesker «i slekt med hav og himmel» som sitter i tung og nagende skyldfølelse etter sin vanføre sønns død, benytter seg av. Deres strenge idealer og sterke lidenskaper kan lett komme til å få et noe melodramatisk uvedkommende skjær i den tilsynelatende stillestående formen. Og det rent sproglige uttrykk, disse menneskenes måte å snakke til hverandre på, er kommet oss fjernt. Ja, allerede Ibsens samtid skrev at «ingen mennesker snakker slik som Rita og Alfred Allmers.»

En sproglig bearbeidelse som vi håper kan gi oss mulighet til å komme stykkets mennesker nærmere, er blitt gjennomført, uten at vi tror at atmosfæren og nerven i Ibsens spesielle sprogtoner er skadet. Og videre nærløsning av stykket gir oss tanker som etterhvert danner seg til det mønster som gir grunnlaget for denne forestillingen. Først av alt er stykket en psykologisk rik analyse av kjærlighetens og ekteskapets vilkår. De idealer og illusjoner vi har og de forventninger og krav vi stiller til oss selv og andre. Videre hvordan vi klamrer oss til vår sivilisasjons myte om den hellige familie, hvordan barnet og kvinnen blir statussymboler og hvordan kvinnen satser

hele sin tilværelse på ekteskapet og går helt opp i et mannsideal som mer betrakter kvinnen som et seksualobjekt enn som et menneske. En rik Ibsenproblematikk, aktuell og nær.

I «Lille Eyolf» kommer også barnets rolle sterkt inn i problematikken omkring ekteskapet som samlivsform. Her som et forkrøplet uttrykk for foreldrenes mislykkede forhold, istedenfor som barnet var tenkt, en frukt av familielivets lykke og harmoni. Og i desperasjon bruker faren barnet for å gi sitt eget liv en mening og en status. Foreldrekjærlighet som egoisme. «Med dette stykket får myten om foreldrekjærligheten et grunnskudd», skrev Alexander Kielland.

I Ibsens tekst er det også dekning for å vise Eyolf som et krevende og reflekterende menneske med pubertetens åpne sinn som gjennomskuer løgnene i den verden han er satt inn i som en forfulgt og som en fremmed. Et kunstnersinn, en outsider, en Lillelordtype og ikke bare en patetisk barneskildring. Det er også som outsider han finner sin kontakt med Rottejomfruen — mer en bitter desillusjonert kvinne enn en mystisk teaterheks. Hun ser skoen trykker hos familien Allmers og tar hevn for menneskers svik mot henne ved å rive ned alle de løgner som myten om den hellige familie er bygget på, og som er projisert på Eyolf.

Også kjærligheten mellom mann og kvinne gir Ibsen et nesten kynisk ærlig, men lite flatterende bilde av, ved å vise den som en ikke bare oppofrende, men også som en utsugende, egoistisk følelse. Både forholdet Alfred-Rita, Alfred-Asta og Borgheim-Asta, bidrar til å belyse dette. Og den mesterlige utvikling både i stykkets handling og undertekst tvinger personene til å erkjenne sitt eget løgnaktige utgangspunkt, til å rive ned hverandres masker, og erkjenne sin egen eksistensielle og to-tale ensomhet. I slekt med moderne dikterverk avslører Ibsen det oppstyltede i menneskets frasefylte forsøk på å gi seg selv en falsk verdighet. Til slutt sitter Alfred og Rita alene igjen. Muligens venter dem en fremtid i taus-

het, eller kanskje et liv som i Strindbergs «Dødsdansen» eller Ionescos «Stolene». Lampen skrues ned til bare et bluss, og like før stillheten inntreffer, prøver de å klamre seg til et sosialt engasjement som de først erkjenner bare er en ny livsløgn.

Nullpunktet ved stykkets slutt — slik vi prøver å fremstille det — gir disse menneskene tross alt en verdighet, fordi de er ærlige i sin totale ensomhet, og det behøver ikke være det dårligste utgangspunkt. Ibsen er en for stor og nyansert dikter til å komme med noen entydig konklusjon. Det er forholdet mellom menneskelige grunnemosjoner og sosiale institusjoner det dreier seg om. Og hvis Ibsens mennesker kan hjelpe oss til å kaste lys over og nyanseere vårt forhold idag til kjærlighetens, ekteskapets og familielivets problematikk — hvilket krav vi må stille til oss selv og hverandre — er hensikten oppnådd. Og særlig hvis det kunne skje med et av hans mindre spilte stykker: «Lille Eyolf».

Regissøren.

Otto Homlung (28) har allerede bak seg en rekke større regi-oppgaver. Han har bl.a. satt opp de to siste Festspillforestillinger ved Den Nationale Scene i Bergen, Arthur Millers «En handelsreisendes død» og nå sist Molières «Don Juan».

Otto Homlung dro rett fra Universitetet i Oslo til DNS i Bergen som teatersekretær og konsulent for teatersjef Knut Thomassen. Han assisterte også ved oppsetningen av flere forestillinger og debuterte som instruktør i 1968 med «Sirkulæret» av tsjekkeren Vaclav Havel. Etter et halvt år som konsulent ved Nationaltheatret var Homlung tilbake til Bergen igjen, denne gang som fast instruktør. Han har satt iscene bl.a. Ibsens «Gjengangere» (på Lille scene), «Mordet på Marat» av Peter Weiss og «Onkel Vanja» av Anton Tsjechov.

For Fjernsynsteatret har Otto Homlung satt opp «Stakkars helt» av Alekseji Arbuzov, et stykke som ble innspilt med skuespillere fra Den Nationale Scene i Bergen og vist i TV i vår.

Fra denne sesongen arbeider Homlung som free lance med oppdrag allerede både fra Nationaltheatret og Fjernsynsteatret. Tidligere i år har han satt iscene «Spelet om Heilag Olav» på Stiklestad. Og siden blir det sannsynligvis også tid til å nytte Statens instruktørstipend på 12 500 kroner som han fikk siste år.

«Lille Eyolf» ble utgitt i 1894. Vi vet fra Ibsens egne brev til famlien og venner at arbeidet med selve dialogen startet i midten av juni dette året og at tredje akt var avsluttet 7. august. Men så tok Ibsen fatt på sin selvkritiske gjennomgåelse og reviderte skuespillet så gjennomgripende at man ikke fikk sendt manuskriptet til trykking før 13. oktober.

Hele den litterære verden ventet på dette nye Ibsen-arbeidet. Noe av innholdet var sivet ut gjennom «Politiken», og dette bidro selvsagt i stor grad til å øke spenningen. Et nytt Ibsen-manuskript var ikke bare en litterær begivenhet, men også stor forretning. Den danske utgaven måtte ikke komme før de utenlandske. Trykkeriet i København hadde taushetsplikt og fikk manuskriptet utlevert i dagsporsjoner, setterne hadde aldri mer enn ett ark mellom hendene. Og resten av manuskriptet lå i trygg forvaring på Gyldendals kontor.

Utgivelsen av «Lille Eyolf» fant sted 11. desember 1894 samtidig i Christiania, København, London, Paris og Berlin. Kort etter forelå skuespillet på russisk, hollandsk, bøhmisk, ungarsk og polsk. I Christiania sto representanter for pressen og bokhandlerne på bryggen og tok imot «Baldur» fra København da skipet brakte «Lille Eyolf» til Norge. Skipet var sterkt forsinket på grunn av tåke, men Morgenbladet rakk likevel å bringe en skildring av begivenheten samme dag. De andre avisene fulgte etter.

Nils Kiær skrev i Dagbladet: «En ny triumf for Ibsens ubestridte mesterskap». I Aftenposten kunne man lese: «Er vor

gamle Digter bleven ung igjen? — Thi saa ungdomsfrisk er han her, saa umiddelbar og kraftig, saa livsfrodig og varm, at saagodtsom intet tyder paa Aarenes Vegt». (Kristofer Randers)

Deutsches Theater i Berlin hadde verdenspremiere på «Lille Eyolf» 12. januar 1895. Agnes Soma og Emmanuel Richter spilte Rita og Alfred Allmers. Det kom kritikere fra «hele verden» for å se forestillingen.

Fra førsteoppførelsen på Christiania Theater 15. januar 1895: Nicolai Halvorsen som Allmers og Johanne Dybwad som Asta. Tegning av Gustav Lærum.

Norges-premierer fant sted på Christiania Theater 15. januar 1895. Og for første gang etter at teatret nektet å oppføre «Gjengangere», satt mesteren selv i salongen. Alle billetter var ut-solgt, — til fordoblede prlser. Publikum var begeistret, og forestillingen kunne spilles 36 ganger.

Henrik Ibsen kom til premieren sammen med sine venner Caroline og Christian Sonnum og deres datter Bollette. Etter forestillingen var det sammenkomst på Grand, Ibsens stamkafé der samtalen selvfølgelig også dreide seg om forestillingen. Fru Sonnum skal ved denne anledningen ha gitt følgende kommentar til stykkets slutt: «Stakkars Rita, nå skal hun slite med alle de uskikkelige guttene!»

Og Ibsen skal ha svart: «Tror De virkelig det? Tror De ikke heller at det var mer som en søndagsstemning hos henne?»

Første Ibsen-premiere på Teaterloftet.

Rita og Alfred Allmers (Gerdi Schjelderup og Erik Øksnes), Asta Allmers og Ingeniør Borgheim (Ragnhild Hiorthøy og Svein Moen). Svein Moen er nyansatt ved Trøndelag Teater, men vil for mange være et kjent ansikt fra mange av Fjernsynsteatrets oppsetninger.

«Lille Eyolf» er vist tre ganger tidligere i Trondheim. Olaus Olsens teaterselskap besøkte byen i 1895 og ga en forestilling 27. mars, knapt et halvår etter at skuespillet var utgitt. Nokså nøyaktig ett år etter kom det samme selskapet tilbake, også denne gang med «Lille Eyolf» på programmet.

Teatersesongen 1895/96 i Trondheim var forresten i meget sterk grad preget av Henrik Ibsen. Foruten «Lille Eyolf» ble «Peer Gynt», «Brand» og «Gjengangere» da spilt av omreisende teaterselskap.*

Men så gikk det 35 år før «Lille Eyolf» igjen ble vist her i byen. Centralteatret gjestet Trondheim i 1930 med Ellen Isefiær og Erling Drangsholt som Rita og Alfred Allmers, Signe Tharaldsen i Astars rolle, Henry Gleditsch som Ingeniør Borgheim, Mimi Kihle som Lille Eyolf og Gunhild Schlytter Jacobsen som Rottejomfruen. Regien var ved Theodor Berge.

«Lille Eyolf» ble en av de vakreste forestillinger i Centralteatrets historie, skriver

* Ole Øisang: Teater i Trondheim.

Paul Gjesdahl i «Centralteatrets historie», og han fortsetter: I tredivde år hadde Nationaltheatret latt stykket ligge, men så (i 1929) løftet et uforpliktende privatteater det opp i scenens lys og lot publikum se dets fulle skjønnhet.

Nationaltheatret satte opp «Lille Eyolf» høsten 1941 med Agnes Mowinckel som regissør. Aase Bye og Olafr Havrevold spilte ekteparet Allmers, Ada Kramm Frøken Asta Allmers, Jørn Ording Ingeniør Borgheim, Vibeke Falk Lille Eyolf og Ella Hval Rottejomfruen.

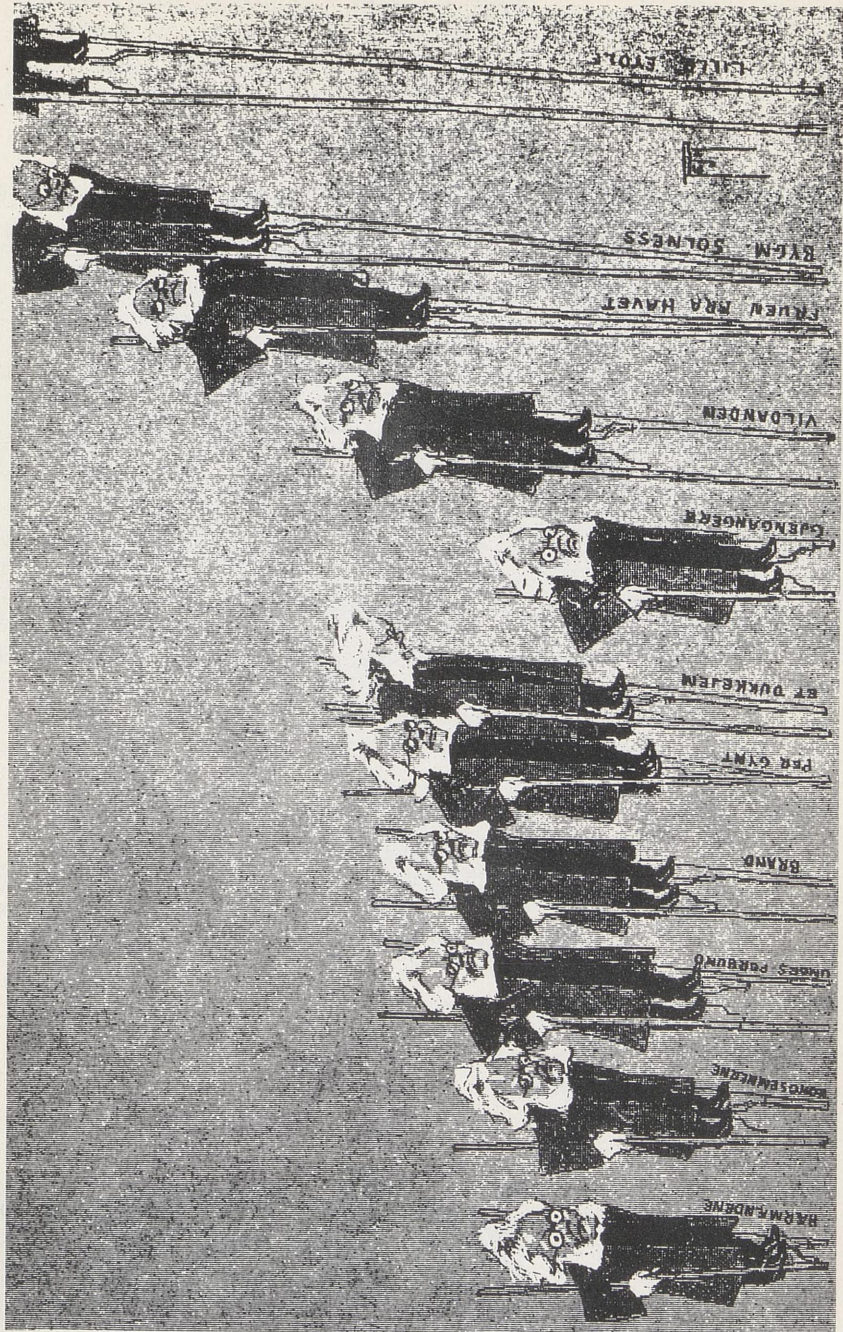
Agnes Mowinckel var ansvarlig for regien på Nationaltheatret også i 1956 da Olafr Havrevold og Aase Bye igjen spilte Rita og Alfred Allmers. Kari Sundby spilte Lille Eyolf, Evy Engelsborg Asta, Børseth Rasmussen Ingeniør Borgheim og Aagot Børseth Rottejomfruen.

Den Nationale Scene i Bergen hadde dette skuespillet på programmet allerede i 1895, men tok det ikke opp igjen før 1923.

Og nå er det altså første gang institusjonen Trøndelag Teater har «Lille Eyolf» på sitt repertoar, og det er første gang en Ibsen-forestilling vises på Teaterloftet.

Sceneprove på Nationaltheatret med Ibsens «Lille Eyolf» — instruktøren, Agnes Mowinckel, — Olafr Havrevold og Aase Bye (Allmers og Rita).

STADIGVÆK HØJERE OP

Dette var omslagstegningen på «Tyrihans» 25. januar 1895 signert «E. J. K.» (?). I samme nummer sto Gustav Lærums tegning til «Lille Eyolf» og Otto Valseths anmeldelse av forestillingen.

Trøndelag Teater

Hovedscenen: Skandinavisk premiere

NOK SEX, TAKK!

av Anthony Marriott og
Alistair Foot

Regi: Håkon Qviller

Scenografi: Anna Gisle

**For barna
på hovedscenen**

Norgespremiere

PANG-PANG!

av Ingrid Sylvan-Reuterskiöld

Regi: Randi Baalsrud

Scenografi: Per Fjeld

**Dukketeater på
Teaterloftet:**

DEN LILLE ANDUNGEN.

Dramatisert av Birgit Strøm

Regi: Karel Hlavaty

Scene og dukker: Nina Martins

På turne:

I BAKVENDTLAND

av Alf Prøysen

Regi: Rolf Dahle